

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ ЛЬВІВЩИНИ: СТАТИСТИЧНИЙ АСПЕКТ

А. Миронюк, Д. Полюга

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79008, м. Львів, проспект Свободи, 18
E-mail: aukari@rambler.ru; polyucha@mail.ru*

У роботі розглянуто проблеми статистичного вивчення фінансових результатів діяльності малого бізнесу на макрорівні. Авторами запропоновано рекомендації щодо статистичного спостереження за результатами діяльності підприємств малого бізнесу, здійснено прогнозування їх кількості та обсягу реалізованої продукції.

Ключові слова: підприємства малого бізнесу, обсяг реалізованої продукції фінансовий результат, чистий дохід.

Вступ. Малий та середній бізнес в Україні створює не більше 15% ВВП, а решта припадає на діяльність порівняно невеликої кількості крупних компаній. Це дуже мізерний рівень у порівнянні з більшістю країн з ринковою економікою. Близько третини підприємств малого бізнесу впродовж останніх років збиткові, а фінансові результати підприємств малого бізнесу у переважній більшості видів діяльності від'ємні. Зважаючи на виняткову роль малого бізнесу в забезпеченні зростання економіки, зайнятості і добробуту населення, дослідження фінансових результатів діяльності малого бізнесу є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток малого бізнесу досліджується в багатьох працях вітчизняних вчених, зокрема, вагомий внесок у цьому напрямку зробили З.С.Варналій, Л.І.Воротіна, В. М. Геєць, М.І.Крупка, А.Я.Кузнецова, Ю.О.Ольвінська, Т.М.Плахтій та інші. Проте, дана проблематика залишається актуальною, містить напрями, що потребують наукових досліджень.

Постановка проблеми. Метою статті є дослідження неузгодженості при класифікації суб'єктів підприємницької діяльності як підприємств малого бізнесу, динамічний аналіз фінансових результатів підприємств малого бізнесу Львівщини та прогнозування їх кількості, обсягу реалізованої продукції на 2012-2014 роки та накреслення перспектив розвитку.

Виклад основного матеріалу.

Як науковці, так і практики визнають, що розвиток малого бізнесу є необхідною умовою досягнення стабільного економічного зростання та забезпечення ефективності господарювання, вирішення проблеми безробіття, покращення добробуту населення та низки соціальних питань [5, с.7]. Проте, вже саме віднесення суб'єктів підприємницької діяльності до підприємств малого бізнесу має значні розходження у критеріях та підходах.

Суб'єктом малого підприємництва може бути лише економічно самостійний господарюючий суб'єкт. А це неможливо без права монопольного володіння всім

майном, що перебуває в його розпорядженні, тобто права власності. [2, с.25]. До суб'єктів малого підприємництва не належать довірчі товариства, страхові компанії, банки, інші фінансово-кредитні та небанківські фінансові установи, а також суб'єкти підприємницької діяльності, у статутному фонді яких частки, що належать особам – учасникам та засновникам даних суб'єктів, що не є суб'єктами малого підприємництва, перевищують 25 %. [2, с.28].

Однак, підприємства, що здійснюють декілька видів господарської діяльності, належать до категорії малих підприємств за критеріями того виду діяльності, який має найбільшу питому вагу в обсязі господарського обороту. Підприємство не відносять до категорії малих, якщо воно є монополістом у своїй сфері діяльності серед інших підприємств (за висновком Антимонопольного комітету України). [5, с.5]

За статистичним підходом до кола підприємств малого бізнесу відносять: малі підприємства; фермерські господарства; фізичних осіб-підприємців з врахуванням Реєстру статистичних одиниць і КВЕД при розмежуванні за чисельністю працівників та розміром доходу.

Прийнятий 22 березня 2012 р. закон № 4618 «Про розвиток і державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні», який чинний вже від 19 квітня, запровадив у Господарському Кодексі України новий розподіл бізнесу за розміром доходу. Цим законодавчим актом уведено поняття суб'єктів мікропідприємництва, мікробізнесу та нову класифікацію. Розподіл підприємств за річним доходом тепер проводиться щодо еквівалента у євро за середньорічним курсом НБУ, а не до сум у гривні. Під доходом для такого розподілу відтепер приймаються не чисті надходження від реалізації продукції, а будь-які доходи. Таким чином визначені наступні групи:

мікробізнес — до 10 осіб працівників, річні доходи до 2 млн. євро;

малий бізнес — до 50 осіб працівників, річні доходи до 10 млн. євро, що більше ніж раніше, коли межа складала до 70 млн. грн. на рік);

середній бізнес — 50-250 працівників, дохід 10-50 млн. євро на рік проти попередньої межі у 100 млн. грн. на рік.

Критерії приналежності до малого бізнесу з точки зору системи оподаткування постійно змінюються, як і сам Податковий кодекс, куди тільки за рік внесено більше 10 суттєвих змін. Зокрема, фізичні особи підприємці поділені на три групи за критеріями кількості працівників і доходами, причому кількісні межі із законом «Про розвиток і державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні» не співпадають.

У банківському секторі зовсім немає чітких критеріїв віднесення суб'єктів підприємницької діяльності до малого бізнесу. Вони різні для кожного банку і вирішальну роль, як правило, має річний оборот, обсяги якого можуть коливатись від 50 до 250 млн. грн. Тобто до цього сегменту підприємництва банки відносять значну частину середнього бізнесу.

Таким чином, досі не існує чіткої класифікації підприємств малого бізнесу. Поправки, доповнення і нові законодавчі акти не виправляють, а ускладнюють ситуацію. Постійні зміни в критеріях створюють проблеми порівняльності даних у динаміці, проблеми репрезентативності, сумнівної інформативності.

Дані про малий бізнес отримують через організацію вибіркового обстеження. Однією з важливих проблем статистичного вивчення малого бізнесу є погана звітна дисципліна, що у випадку вибіркового обстеження особливо гостро відчувається. Про

зміну адреси часто не повідомляють, що зумовлює невчасне подання інформації або її відсутність.

Іншою проблемою статистичного спостереження є подання інформації незадовільної якості. На малих фірмах організація обліку часто буває незадовільною, інформація подається неточною, дані заокруглюються, частина показників узагалі не розраховується через відсутність даних у первинній звітності. Система бухгалтерського, податкового, статистичного обліку в Україні є доволі складною, а більшість малих підприємств не можуть залучати висококваліфікованих бухгалтерів, які можуть впевнено розрахувати усі показники статистичних даних, подати їх в повному обсязі. У багатьох малих підприємствах, бухгалтерами працюють директори цих самих підприємств, які не мають достатньої кваліфікації для такої роботи. Для фізичних осіб така ситуація ще більш характерна. Від низки вказаних причин значно знижується якість та надійність даних, що потребує вирішення, адже інформація щодо малого бізнесу широко використовується. На цих показниках базуються макроекономічні обрахунки та прогнози держави.

Фізичні та юридичні особи подають одну форму звітності і включаються до однієї групи, хоча принципово і суттєво відрізняються. Звітність для фізичних осіб та юридичних осіб потрібно розділити, спростити, що покращить якість та надійність інформації.

Система фінансових характеристик малого бізнесу містить низку показників, що, з одного боку, показують результати діяльності за період, а, з іншого боку, у переконливо демонструють наскільки сприятливі умови створені для малого бізнесу в даному регіоні. У 2011 році, як і у попередні роки, фінансовий результат діяльності малих підприємств Львівщини був збитковим, хоча розміри збитків у 5,2 рази були менші, ніж у 2010 році, і у 17,6 рази менші, ніж у 2009 році. (Див. рис.1). Частка збиткових підприємств у 2011 році становила 38,4% проти 38,2% у 2010 році.

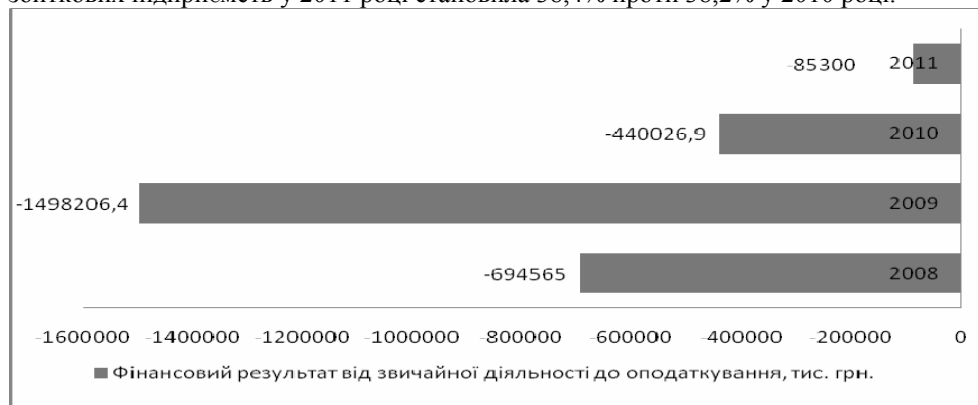

Рис. 1 Динаміка фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування

Джерело: побудовано за [3]

З аналізу показників динаміки чистого доходу від реалізації продукції за 2006 – 2010 роки у Львівській області бачимо, що чистий дохід від реалізації продукції зріс у 2010 році у порівнянні із 2009 роком, проте менший порівняно із 2008 роком, темп приросту у 2010 році порівняно із 2006 роком становив лише 43,68% (Див рис. 2).

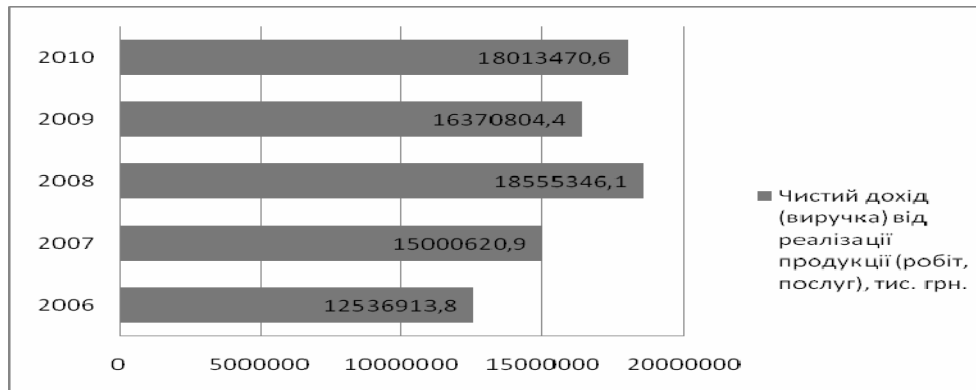

Рис. 2 Динаміка чистого доходу від реалізації продукції за 2006 – 2010 роки у Львівській області

Джерело: побудовано за [7]

У 2011 році малі підприємства на 3,5 млрд. грн. в абсолютному обсязі збільшили реалізацію продукції (20,7 млрд. грн. проти 17,2 млрд. грн. у 2010 році). Незважаючи на це збільшення, у 2011 році внесок малого бізнесу у загальний обсяг реалізованої продукції суб'єктів підприємницької діяльності області зменшився за рік з 18,3% до 16,8%.

Найбільший обсяг доходу (виручки) від реалізованої продукції (робіт, послуг) малими підприємствами за видами економічної діяльності у Львівській області вже певний час спостерігається у сфері торгівлі, ремонті автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – станом на 2010 рік це було 12268097,8 тисяч гривень або 57,6%. Також значну частку в доході (виручці) від реалізованої продукції (робіт, послуг) займає промисловість 14,69%, операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям 8,97% та будівництво 7,49%. Найменшу питому вагу у загальному обсязі доходу (виручки) від реалізованої продукції (робіт, послуг) має такий вид діяльності як рибальство та рибництво і вона складає 0,01%, а також освіта, частка якої складає 0,14% загального доходу (виручки) від реалізованої продукції (робіт, послуг) малими підприємствами області. Порівняно з 2009 роком дохід від реалізованої продукції малими підприємствами зріс на 1800910,7 тисяч гривень або на 9,2% і зростання триває й далі.

Збитковий фінансовий підсумок склався у більшості видів економічної діяльності малого бізнесу Львівської області. Зокрема, найбільші обсяги негативного фінансового результату були зафіксовані на підприємствах, що займаються операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям (231,7 млн. грн. збитку), будівництва (125,7 млн. грн. збитку), промисловості (68,6 млн. грн. збитку), торгівлі; ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (46,7 млн. грн. збитку). Разом з тим, вдалося досягти прибуткового фінансового результату у сільському господарстві, мисливстві, лісовому господарстві, фінансовій діяльності, освіті.

За даними останніх років найбільш привабливі сектори для розвитку приватного підприємництва на Львівщині: туристична сфера; розвиток ІТ-технологій; переробна промисловість; аграрний бізнес.

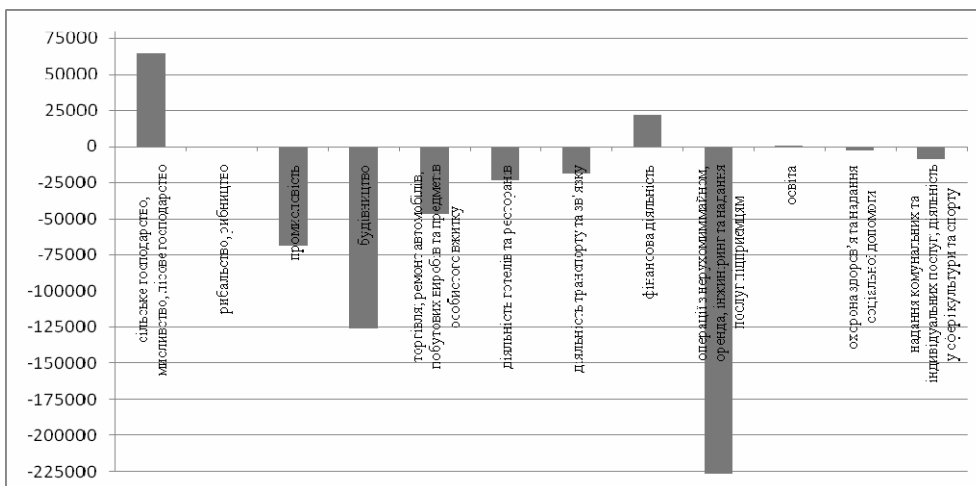

Рис. 3 Фінансові результати малих підприємств за видами економічної діяльності за 2010 рік

Джерело: побудовано за [5]

Львівщина посідає 9-е місце серед регіонів України за кількістю малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб, що склало у 2011 році 59 малих підприємств проти 70-ти в середньому в Україні. Маючи частку 5,7% у загальнодержавній кількості найманих працівників, на Львівщині створено лише 4,0% загальнодержавного обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг).

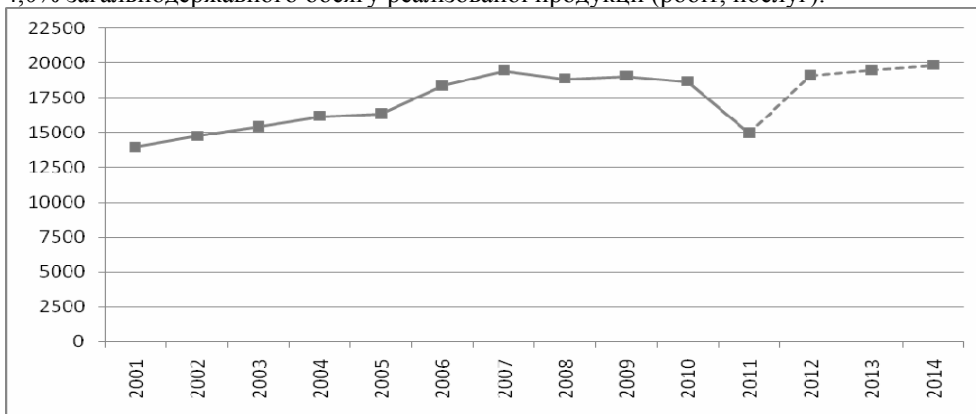

Рис.4 Прогноз кількості малих підприємств Львівщини на період 2012-2014 років

Джерело: побудовано за [3]

Прогнозування кількості малих підприємств статистичними методами передбачає збереження основної тенденції до деякого збільшення малих підприємств через вплив більш успішного періоду 2001-2007 років. З імовірністю 95% кількість малих підприємств Львівщини на кінець 2013 року складатиме близько 19488 одиниць, а 2014 року 19803 підприємства (Див. рис. 4). Однак, зафіксоване у 2011 році зменшення кількості малих підприємств, з врахуванням інших показників, може

свідчити про стагнацію у діяльності малого бізнесу Львівщини і зумовити при підсиленні негативних чинників скорочення малого бізнесу і за кількісним складом і за обсягами діяльності.

Роблячи прогноз обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малими підприємствами Львівщини на період 2012-2014 років, ми отримали наступні результати за точковим прогнозом: в 2012 році обсяг реалізованої продукції, при незмінній тенденції становитиме близько 22784,43 млн. грн., в 2013 році цей показник становитиме близько 24844,1 млн. грн., а у 2014 році він складе близько 26903,76 млн. грн. (Див. рис.5)

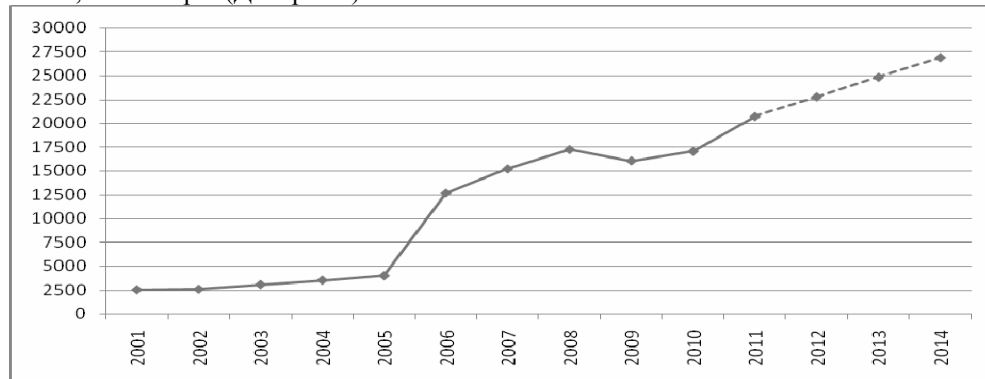

Рис.5 Прогноз обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малими підприємствами Львівщини на період 2012-2014 років

Джерело: побудовано за [3]

На даний прогноз суттєвий вплив мали позитивні тенденції 2005-2009 років. Проте, не можна стверджувати однозначно про потужне зростання щодо цього показника, оскільки значення гривні дещо нівелює дану позитивну тенденцію.

Малий бізнес має досить багато нерозв'язаних проблем. Основні перешкоди його розвитку залишилися тими ж, що були й в минулі роки. І це, насамперед, недосконалість і непередбачуваність законодавства та недолуга практика державного регулювання підприємницької діяльності. Так, зокрема, згідно рейтингу Всесвітнього банку та компанії «Price water house Coopers», у 2011 році Україна посіла перше місце у світі за кількістю сплачуваних податків, і це не враховуючи надскладну практику обліку та звітності. Український бізнес у різних варіантах сплачує до 135 різних податків, тоді як для бізнесу більшості провідних європейських країн їх налічується не більше десяти. Постійне вдосконалення системи оподаткування, як і інших інструментів державного регулювання економіки, має окрім умовно позитивних моментів стійкий деструктивний ефект. Якщо у Європейському союзі використовують 6 видів ліцензій та 30 видів дозволів, то в Україні вже після «спрощення» залишилось 58 ліцензій та 227 дозволів, які мають забюрократизовану процедуру їх одержання. Тому не викликає здивування і надалі висока тінізація малого бізнесу – за оцінками до 30%.

Ще одна з причин стагнації та негативних фінансових результатів діяльності малого бізнесу криється у зменшенні купівельної спроможності домогосподарств і негативними наслідками фінансової кризи, оскільки значна частина малого бізнесу пов'язана з торгівлею та наданням послуг. Дотичною проблемою є криза неплатежів у малому бізнесі, яка здебільшого пов'язана з недостатністю наявних оборотних

активів для покриття короткострокових зобов'язань. Це свідчить про низький рівень платоспроможності підприємств, адже в них практично відсутні вільні фінансові ресурси. Недаремно за рейтингом «Ведення бізнесу» Міжнародної Фінансової корпорації та Світового банку у 2012 році Україна опустилась з 149 на 152 місце серед 183 учасників.

Незадоволений попит на вільні фінансові ресурси не задовольняється банківською системою країни. Використовувати кредити для поповнення оборотних коштів для підприємств малого бізнесу занадто дорого. Реальна кредитна ставка останні роки зростала і складає за даними компанії «Простобанк Консалтинг» станом на вересень 2012 року близько 25,5 %, при цьому кількість банків, які пропонують кредити для поповнення оборотних коштів, скоротилась з 25 до 18-ти. Окрім того, кредитування малого бізнесу передбачає створення банками специфічної продуктової лінійки, що поєднувала би елементи як індивідуальних, так і корпоративних програм. Також цей напрям кредитування має порівняно вищі ризики, що яскраво проявилось під час фінансової кризи. Частка простроченої заборгованості у кредитному портфелі малого бізнесу найбільша у порівнянні з іншими позичальниками.

Протягом 2009-2011 років спостерігалась низька активність у сегменті кредитних продуктів, спрямованих на фінансування інвестицій, розширення бізнесу. Відсоткові ставки починаються від 26% річних і вимоги щодо початкових внесків, а також додаткового забезпечення, надто високі для малого бізнесу. Валютне кредитування для малого бізнесу доступне лише за умови ведення зовнішньоекономічної діяльності.

Невтішні результати діяльності малого бізнесу обумовили певні дії з боку влади. Триває мораторій на перевірки з боку податкових органів, що призвело до скорочення кількості перевірок в рази, а також скорочення термінів їх проведення. Протягом 2011-2012 років були також зроблені певні кроки щодо захисту та підтримки малого бізнесу, активізовано державні програми фінансування за рахунок державного, місцевих бюджетів та держфондів, мікрокредитування, створення Земельного банку для кредитування сільськогосподарських підприємств та фермерства, передбачено посилення відповідальності контролюючих органів за перевищення повноважень тощо. Проте, наразі більшість цих заходів носить декларативний характер і поки не мають механізму практичної реалізації.

Висновки. Сьогодні не має чітких обґрунтованих критеріїв віднесення суб'єкта підприємницької діяльності до малого бізнесу. Ці критерії постійно змінюються, не враховують специфіку видів економічної діяльності. Така ситуація має негативний вплив на одержання якісних і надійних даних про діяльність малого бізнесу, їх аналіз, прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Потрібно виправити дане розмежування з врахуванням Реєстру статистичних одиниць і КВЕД, відокремити та вдосконалити звітність фізичних осіб-підприємців, спростити звітність фермерських господарств.

Фінансові результати діяльності підприємств малого бізнесу Львівщини свідчать про стагнацію у цьому сегменті ринку, посиленні впливу негативних чинників. Основні причини скорочення кількості підприємств малого бізнесу, високої частки збиткових підприємств, від'ємних фінансових результатів діяльності у більшості сфер економіки залишились тими ж, що й попередні роки. У першу чергу це непередбачувана та недолуга практика державного регулювання підприємницької діяльності, значне зниження купівельної спроможності домогосподарств, відсутність не декларованої, а практичної і дієвої підтримки державою малого бізнесу.

1. Закон «Про розвиток і державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні» //ВРУ; від 22.03.2012 № 4618-VI. - Режим доступу до матеріалів : <http://zakon3.rada.gov.ua>
2. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. / Варналій З. С. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001. – 277 с.
3. Діяльність суб'єктів малого підприємництва Львівщини. Статистичний збірник. – Львів: Головне управління статистики у Львів. Обл., 2011. – 104 с.
4. Експрес-випуск: Єдиний державний реєстр підприємств та організацій України на 01.01.2011 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – Режим доступу до матеріалів : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Основні показники діяльності малих підприємств за регіонами у 2010 році [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Держкомстату України. – Режим доступу до матеріалів : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Притула О. В. Мотиваційні механізми та їх використання у сфері підприємництва./ Притула О. В. – Львів: ІРД НАН України. – 2003. – 216 с.
7. Соціально-економічне становище регіонів України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Держкомстату України. – Режим доступу до матеріалів : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

FINANCIAL RESULTS OF THE SMALL BUSSINESS: STATISTICAL ASPECT

A. Myronjuk, D. Polyucha

*Ivan Franko National University of Lviv, Svobody Av., 18. UA – 79008, Lviv, Ukraine
E-mail: aukari@rambler.ru; polyucha@mail.ru*

The article considers the actual problem of statistical study of the financial performance of small businesses at the macro level. Authors offered recommendations on statistical study on the results of small businesses, by have forecast their number and their volume of sales.

Keywords: small business, small enterprise, the volume of sales, financial result, net income.

ФИНАНСОВЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ МАЛОГО БИЗНЕСА: СТАТИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

А. Миронюк, Д. Полюга

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
79008, г. Львов, проспект Свободы, 18
E-mail: aukari@rambler.ru; polyucha@mail.ru*

В работе рассмотрены проблемы статистического исследования финансовых результатов деятельности предприятий малого бизнеса на макро-уровне. Авторами предложены рекомендации относительно статистического наблюдения за результатами деятельности предприятий малого бизнеса, спрогнозировано их количество и объём реализованной продукции.

Ключевые слова: предприятия малого бизнеса, объём реализованной продукции, финансовый результат, чистый доход.